

5. สรุป

5.1 พัฒนาการความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

จากประสบการณ์ที่คณะทำงานได้มีโอกาสทำงานร่วมกับชุมชนหลายพื้นที่ในภาคใต้ รวมทั้งชุมชนบริเวณเทือกเขาบรรทัดในจังหวัดพัทลุง ตรัง สตูล และสงขลา ชุมชนพื้นที่นาทุ่งและป่าชายเลนในจังหวัดนครศรีธรรมราช และชุมชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พบว่ามีหลายปัจจัยที่มีส่วนกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มของภาคประชาชน แม้ว่าผลการวิเคราะห์นี้ไม่ได้มาจากข้อมูลทุกจังหวัดในภาคใต้ แต่หากพิจารณาในแง่ภูมิศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมแล้ว เชื่อว่าปัจจัยที่วิเคราะห์ได้นี้สามารถอธิบายภาพรวมของการก่อกำเนิดประชาสังคมภาคใต้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งได้แก่

1. ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรธรรมชาติในภาคใต้ไม่ว่าจะเป็น ทรัพยากรชายฝั่งทะเล ทรัพยากรป่าไม้ทั้งป่าบกและป่าชายเลน ถูกนำมาใช้เป็นตัวสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยปราศจากการวางแผนและการจัดการที่ดี จนเกิดภาวะวิกฤตของปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พื้นที่ป่าถูกทำลายไปอย่างมาก ถูกแปรเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่เกษตรเชิงเดี่ยว การก่อสร้างถนน โรงงานอุตสาหกรรม และการสร้างอ่างเก็บน้ำ เป็นต้น หรือในพื้นที่ชายฝั่งโดยเฉพาะป่าชายเลนที่ถูกทำลายเพื่อเผาเป็นถ่านเชื้อเพลิง ถูกแปรสภาพเป็นนาทุ่ง สร้างเป็นที่พักและรีสอร์ทสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งมีชุมชนภาคใต้บางพื้นที่มีรวมกลุ่มกันเพื่อยับยั้งการทำลายทรัพยากรด้วยตระหนักถึงผลกระทบต่อระบบนิเวศของชุมชน เป็นลักษณะประชาสังคมที่เกิดขึ้นภายใต้ผู้นำธรรมชาติหรือผู้นำแบบไม่เป็นทางการ เช่น สมาลานวัดตะโหนด จังหวัดพัทลุง ซึ่งก่อตั้งในปี 2538 โดยชุมชนเองเพื่ออนุรักษ์ป่าต้นน้ำและสิ่งแวดล้อม หรือกลุ่มบ้านทุ่งตาเส๊ะ จังหวัดตรัง ซึ่งกำเนิดขึ้นจากกลุ่มสตรีของชุมชนที่มีความพยายามจะดูแลรักษาป่าชายเลนในลักษณะ “ป่าชายเลนชุมชน”

2. ภูมิหลังของชุมชน

หากพิจารณาย้อนกลับไปในอดีตสัก 10-20 ปีของชุมชนที่มีความเข้มแข็งแล้ว ก็จะพบกับเส้นทางเดินที่เต็มไปด้วยอุปสรรค เช่น นโยบายการเมืองต่อกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐในขณะนั้น ความยากจน ความยากลำบาก ขาดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น อาทิ ถนน ไฟฟ้า ดังกล่าวถือว่าเป็นช่วงเวลาบ่มเพาะกระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนโดยธรรมชาติ หรือกล่าวได้ว่าจุดเริ่มต้นเกิดจากองค์ประกอบของชุมชนเองที่ขับเคลื่อนประชาสังคม เพราะว่าโดยธรรมชาติของมนุษย์เมื่อเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคก็จะต้องต่อสู้ดิ้นรนให้ผ่านไปให้ได้ ในขณะเดียวกันหากชุมชนใดขาดประสบการณ์ดังกล่าว ก็จะพบว่าชุมชนนั้นไม่มีความกระตือรือร้น ขาดการรวมกลุ่มโดยธรรมชาติ คอยรับความช่วยเหลือจากรัฐเพียงอย่างเดียว

3. ชุมชนขาดผู้นำทางการที่เข้มแข็ง

เป็นธรรมชาติของทุกชุมชนที่เมื่อผู้นำทางการที่ถูกแต่งตั้งจากรัฐ เช่น อบต. ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เป็นต้น มักจะไม่ได้รับการยอมรับจากลูกบ้าน และหากยิ่ง อบต. และผู้ใหญ่บ้าน ไม่สามารถร่วมกันทำงานให้ไปใน

ทิศทางเดียวกัน ปัญหาของชุมชนก็จะรุนแรงขึ้น เหตุการณ์ทำนองนี้เกิดขึ้นได้ทั่วประเทศไม่เฉพาะแต่ที่ภาคใต้เท่านั้น ในช่วงจังหวะเวลาเช่นนี้องค์กรภาคประชาชนก็จะก่อตัวขึ้น เพื่อเสริมสร้างสิ่งที่ยากหายไปในหรือสิ่งที่ผู้นำทางการไม่สามารถตอบสนองได้ คือการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านต่างๆ หากชุมชนใดองค์กรภาคประชาชนยังใหม่อยู่อาจจะมีปัญหาบ้างในการทำงานร่วมกับผู้นำทางการจึงต้องใช้เวลาปรับตัวเข้าหากัน แต่มีข้อที่น่าสังเกตว่า หากชุมชนใดมีองค์กรภาคประชาชนมาก่อน และต่อมาผู้นำทางการเข้ามาร่วมทำงานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ลักษณะเช่นนี้ องค์กรภาคประชาชนจะเติบโตและเข้มแข็งอย่างรวดเร็ว เช่น สภากาชาดวัดตะโหมด เป็นต้น

4. การใช้อำนาจทางกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม

มีความเป็นไปได้สูงและบ่อยมากที่ผู้มีอำนาจใช้กฎหมายไปในทางที่เอื้อต่อผลประโยชน์ตัวเอง และพวกพ้อง โดยละเลยสิทธิของความเป็นประชาคม เพราะผู้ใช้กฎหมายคิดว่าประชาชนธรรมดาคงไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะลุกขึ้นมาต่อสู้ได้ เช่น การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ การรุกรานที่สาธารณะ เป็นต้น แต่สำหรับชุมชนที่มีสมาชิกที่มีจิตสำนึกที่ดี โดยเฉพาะพื้นที่ภาคใต้ประชาชนมีความสนใจทางการเมืองสูง ดังนั้นความรู้สึกของความเป็นพลเมืองก็สูงด้วย การลุกขึ้นมาเพื่อเรียกร้องความยุติธรรม เรียกร้องสิทธิจึงมีให้เห็นกันบ่อย โดยการรวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องสิทธิในการดูแลทรัพยากร เช่น การเรียกร้องเรื่องการทำป่าชุมชน การสร้างเครือข่ายป่าต้นน้ำ เครือข่ายราษฎรอาสาพิทักษ์ป่า เครือข่ายชาวประมงขนาดเล็ก เป็นต้น

5. ปัจจัยทางสังคม และวัฒนธรรม

ภาคใต้มีความหลากหลายทางสังคม และวัฒนธรรม เป็นที่น่าสนใจว่าแหล่งกำเนิดความเป็นประชาสังคมที่บริสุทธิ์มาจากสถาบันทางศาสนา คือ วัด และมัสยิด ซึ่งมีมาช้านานแล้วคู่กับสังคมไทย ผู้นำทางศาสนาทั้งพุทธและอิสลามมีอิทธิพลทางความคิดและบทบาทสำคัญในการชี้นำชุมชน ในอดีตหรือปัจจุบัน ชาวบ้านได้ใช้วัดและมัสยิดเป็นที่ประชุมปรึกษาหารือในเรื่องราวต่างๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม แต่ทั้งนี้เชื่อว่าทุกวัดและมัสยิดจะสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาสังคมได้ทุกที่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการตื่นตัวของชุมชนเป็นสำคัญ

นอกจากนี้จากการศึกษาข้อมูลโดยตรงจากประชาชนในแต่ละพื้นที่ที่มาเข้าร่วมสัมมนา ทำให้ทราบถึงการพัฒนาชุมชนและสถานภาพทรัพยากรธรรมชาติในระดับตำบลระดับหมู่บ้านว่า ชุมชนกำลังเผชิญกับปัญหา ; สิ่งแวดล้อม ซึ่งได้รับผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาของรัฐ เช่น การส่งเสริมการเกษตรเชิงเดี่ยว การพัฒนาแหล่งน้ำ และการขาดความเอาใจจริงของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และการบุกรุกพื้นที่ป่าโดยชาวบ้าน กลุ่มนายทุน และผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ การส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยว กระตุ้นให้มีการใช้สารเคมีปราบศัตรูพืชปริมาณมาก และเกิดสารเคมีตกค้างในดินและแหล่งน้ำ ส่งผลให้ชุมชนขาดแคลนน้ำที่มีคุณภาพสำหรับอุปโภคบริโภค และการตัดไม้ทำลายป่าจำนวนมากทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำธรรมชาติ นับวันสภาพปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมยิ่งทวีรุนแรงและไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาแก้ปัญหาอย่างจริงจัง ชุมชนที่มีความตื่นตัวและตระหนักถึงปัญหาเหล่านั้นจึงได้รวมกลุ่มกันเพื่อดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน บางกลุ่มมีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีการดำเนินกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม บางกลุ่มจัดตั้งกันมานานแต่มีลักษณะการรวมตัวอย่างหลวมๆ และมีการดำเนินกิจกรรมน้อย ขณะที่บางกลุ่มก็เพิ่งเริ่มก่อตัว และที่สำคัญกลุ่มชาวบ้านที่ก่อตัวขึ้นเองตามธรรมชาติเหล่านี้ส่วนใหญ่ตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างเครือข่ายระหว่างกัน ทั้งนี้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน หากพิจารณาลักษณะการรวมกลุ่มของชาวบ้านในท้องถิ่นภาคใต้อาจจะสรุปได้ดังนี้

1. การก่อตัวและการรวมกลุ่ม

ส่วนใหญ่จุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่มเกิดจากคนในพื้นที่เอง แล้วพยายามหาความรู้ แลกเปลี่ยนกับเครือข่ายที่อยู่ใกล้เคียง เช่น กลุ่มท่งน้ย อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล กลุ่มราษฎรพิทักษ์ป่า อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ส่วนกลุ่มป่าชุมชนเขาหัวช้าง อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เป็นตัวอย่างกลุ่มที่มีการก่อตัวมาจากความร่วมมือหลายฝ่ายหลายกลุ่มในชุมชนใหญ่ ได้แก่ สมาลานวัดตะโหมด กลุ่มเกษตรกร กลุ่มอสมทรัพย์ โรงเรียน และหน่วยงานราชการที่สนับสนุนเช่น หน่วยรักษาพันธุ์สัตว์ป่าบ้านตะโหมด สำนักงานป่าไม้อำเภอตะโหมด ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนในพื้นที่แนวกันชนรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด เป็นต้น

การรวมกลุ่มของชาวบ้านมีทั้งที่มีการแบ่งภาระหน้าที่ชัดเจนและเป็นลักษณะการรวมตัวแบบหลวมๆ ไม่ได้กำหนดภาระหน้าที่ที่ชัดเจน ทั้งนี้ลักษณะของกลุ่มขึ้นอยู่กับระยะเวลาการจัดตั้งกลุ่ม ประสบการณ์ของสมาชิกกลุ่ม ศักยภาพของผู้นำ ตลอดจนความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งนับว่าเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญของความเข้มแข็งของกลุ่มหรือองค์กรชาวบ้าน

2. โครงสร้างและการบริหารจัดการกลุ่ม

โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม สำหรับกลุ่มที่มีความเข้มแข็งส่วนใหญ่จะมีการบริหารจัดการกลุ่มในรูปแบบของคณะกรรมการ มีประธานและกรรมการกลุ่ม โดยแบ่งกรรมการด้านหรือฝ่ายต่างๆ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ฝ่ายลาดตระเวน ฝ่ายประชาสัมพันธ์และสร้างจิตสำนึก ฝ่ายฟื้นฟูป่า ฝ่ายกำหนดกฎระเบียบ เป็นต้น ส่วนกลุ่มที่ยังอยู่ระหว่างการสร้างความเข้มแข็งกลุ่ม ก็มีการบริหารกลุ่มในรูปแบบคณะกรรมการ แต่คนที่มีบทบาทมากมักจะมีเพียงประธานและกรรมการบางคนเท่านั้น โดยพยายามแสวงหาและสร้างเครือข่ายกับกลุ่มที่เข้มแข็งแล้ว

3. วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์หลักของกลุ่มต่างๆ คือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะการดูแลรักษาป่าต้นน้ำ การยับยั้งการบุกรุกทำลายป่าจากกลุ่มนายทุน ผู้มีอิทธิพล รวมถึงกลุ่มชาวบ้านเอง และการรณรงค์ฟื้นฟูผืนป่า และการสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนในพื้นที่ให้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ บนแนวคิดของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติแบบพอเพียงและยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มเพื่อเป็นกลุ่มประสานและเชื่อมโยงกลุ่ม/องค์กร เครือข่ายตำบลและหมู่บ้านใกล้เคียงเพื่อร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

4. กิจกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ลักษณะกิจกรรมอาจแบ่งได้เป็นสองประเภท คือ หนึ่ง กิจกรรมภายในกลุ่ม เช่น การประชุมหรือร่วมกัน การจัดทำแนวเขตป่าสมบูรณ์(ดาว) และเขตที่ทำกินของชาวบ้าน การสำรวจพื้นที่ป่าและเผ่าระวังการบุกรุกทำลาย การจัดทำแนวเขตป่าชุมชน กิจกรรมการปลูกป่า ฟื้นฟูป่า การช่วยเหลือชาวบ้านในการแก้ปัญหาที่ทำกิน การเจรจาต่อรองกับภาครัฐ การจัดทำการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การจัดทำป่าประชาสัมพันธ์ การจัดทำแผนงาน การเรียนรู้ของชุมชน การศึกษาและให้ความรู้แก่สมาชิกในเรื่องการจัดการป่าชุมชน การถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชน การเป็นศูนย์กลางการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น การทำเกษตรแบบปลอดภัยสารพิษ การสร้างอาชีพเสริม เช่น การเลี้ยงผึ้ง ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ เป็นต้น สอง กิจกรรมระหว่างเครือข่าย เช่น การติดต่อประสานงานระหว่างเครือข่ายเพื่อร่วมดำเนินกิจกรรม การประชุมแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ในเรื่องการจัดการป่าชุมชน การให้คำปรึกษาระหว่างเครือข่าย การจัดค่ายเยาวชนในการอนุรักษ์ป่า การร่วมจัดทำแผนแม่บทชุมชน และการทัศนศึกษาดูงานในพื้นที่ของกลุ่มเครือข่าย เป็นต้น

5. กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม

โดยทั่วไปกลุ่มชาวบ้านจะกำหนดวันประชุมอย่างน้อยเดือนละครั้งที่เป็นการประชุมอย่างเป็นทางการ เพื่อปรึกษาหารือกิจกรรมของกลุ่ม การพบปะพูดคุยชักชวนร่วมคิด ร่วมกิจกรรม การร่วมกันร่างหลักสูตรท้องถิ่น การร่วมกันสำรวจพื้นที่ป่า การร่วมกันวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การประชาสัมพันธ์ให้แนวคิดอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บางกลุ่มอาศัยการสร้างอาชีพเสริมเพื่อดึงดูดแนวร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ และบางกลุ่มอาศัยวันสำคัญทางศาสนาเป็นวันทำกิจกรรมเพราะจะได้มีคนร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมากและหลายกลุ่มอายุ

6. การมีส่วนร่วมของชุมชน

สำหรับการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน พบว่าชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มหรือเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่เกิดจากความรู้สึกและจิตสำนึกห่วงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านตนเอง ต่างตระหนักถึงผลกระทบจากการทำลายสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชน ต้องการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม และต้องการคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น บ้างเข้ากลุ่มเพื่อมีโอกาสเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ระหว่างสมาชิกด้วยกัน บางคนเข้าร่วมกลุ่มเนื่องจากไม่ได้รับความเป็นธรรมจากหน่วยงานราชการหรือได้รับแรงกดดันจากทางราชการเกี่ยวกับที่ดินทำกิน หรือบางส่วนมีความคิดที่ต้องการรักษาประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่น เป็นต้น อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของชุมชนยังอยู่ในวงจำกัด

7. ปัญหาและอุปสรรค

หากมองสภาพปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มชาวบ้าน พบว่ากลุ่มยังมีปัญหาในการดำเนินงานค่อนข้างสูงทั้งในระดับกลุ่มและเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน ผู้นำชุมชน องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีลักษณะของปัญหาดังนี้

- ชาวบ้านขาดความรู้ความเข้าใจ ในการจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ
- ชาวบ้านประสบปัญหาความยากจน ปัญหานี้สิน และว่างงาน
- ปัญหาจากกลุ่มนายทุน เจ้าหน้าที่ของรัฐ และกลุ่มผู้มีอิทธิพล
- ขาดงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมและการประชาสัมพันธ์
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดูแลไม่เพียงพอและหน่วยงานที่รับผิดชอบน้อยมาก
- การดำเนินการของหน่วยงานรัฐที่ขาดความต่อเนื่อง
- ขาดการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- ขาดความร่วมมือและความจริงจังจากหน่วยงานของรัฐ และ
- รัฐปกปิดข้อมูลข่าวสารในโครงการที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชน

จะเห็นว่าการดำเนินการพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรชุมชนนั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับแต่ละองค์กรชุมชนในแต่ละพื้นที่ที่จะดำเนินการโดยลำพัง เนื่องจากมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง นับตั้งแต่กลไกทางสังคม เศรษฐกิจ และกฎหมายที่จะเอื้ออำนวยในการดำเนินงานขององค์กรชุมชนตามเจตนารมณ์ของการก่อตั้งองค์กร การส่งเสริมและการสนับสนุนจากภาครัฐที่ต่อเนื่องและจริงจัง ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่าหากมีการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชนในภูมิภาคในลักษณะเครือข่าย จะช่วยให้ภาคประชาสังคมมีพลังกำลังในการขับเคลื่อนภารกิจขององค์กรตามที่ตั้งใจไว้ได้มากน้อยเพียงใด และรูปแบบความร่วมมือควรมีลักษณะเช่นไรจึงจะมีประสิทธิภาพ ประสพผลเป็นรูปธรรม ไม่เสี่ยงต่อความขัดแย้งภายในหรือระหว่างองค์กรชุมชนหรือกับองค์กรท้องถิ่นอื่นๆ และยังคงความยั่งยืนในการดำเนินงานขององค์กรชุมชนและเครือข่ายเอง นอกจากนี้ในการพัฒนาและ

การจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นขององค์กรชุมชนเองจำเป็นต้องมีกลไกใดบ้างในสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและมีแนวทางใดในการบริหารจัดการองค์กรให้เกิดความเข้มแข็ง

5.2 ประเมินความเป็นไปได้ของเครือข่าย

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชนและกระบวนการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน จะพบว่ากรณีศึกษาของเครือข่ายป่าต้นน้ำเทือกเขาบรรทัดนี้ยังเป็นระยะการก่อตัว ยังไม่อาจพัฒนาไปสู่ความเป็นเครือข่ายที่แท้จริง ซึ่งต้องเฝ้าสังเกตพัฒนาการของเครือข่ายทั้งในแง่ของการจัดตั้งองค์กร และการดำเนินงานของเครือข่าย ทั้งนี้ การจะเป็นเครือข่ายเข้มแข็งได้นั้น ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. **วิสัยทัศน์ร่วม** ตัวแทนองค์กรชุมชนยังขาดความเข้าใจซึ่งกันและกันในการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย และมีความระมัดระวังเป็นอย่างสูงในการกำหนดบทบาทของตัวแทน ทั้งนี้เป็นเพราะว่ากลุ่มต่าง ๆ ยังขาดวิสัยทัศน์ร่วม โดยเฉพาะวิสัยทัศน์ที่จะพัฒนาไปสู่เป้าหมายคุณภาพชีวิตที่ดีร่วมกัน ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการที่กลุ่มยังขาดแรงจูงใจในการทำงานร่วมกันนั่นเอง

2. **ทุน** เป็นข้อจำกัดของการดำเนินกิจกรรมและการประสานงานกัน กรณีของเครือข่ายใหม่ แตกต่างจากโครงการอื่นของกลุ่ม กล่าวคือโครงการอื่น นั้น มีทุนรองรับอยู่แล้ว แต่เครือข่ายจะเกิดขึ้นและมีความเข้มแข็งหรือไม่ต้องอาศัยทุนในเชิงกายภาพ มีผู้นำที่เข้มแข็ง ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตลอดจนสมาชิกของเครือข่ายที่มีคุณภาพ ศักยภาพและสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมสูง กรณีของเครือข่ายที่เกิดขึ้น ยังขาดความชัดเจนเรื่องทุน โดยที่ความเป็นไปได้ของการระดมทุนนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือในการจัดหาทรัพยากรเพื่อการบริหารร่วมกันก่อนแล้วจึงดำเนินกิจกรรม

3. **การจัดองค์กรและการบริหารจัดการ** การทำงานของเครือข่ายจะเป็นไปได้และมีความยั่งยืนนั้น ต้องอาศัยการทำงานเรียนรู้ร่วมกันและให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ทั้งนี้สะท้อนได้จากการจัดองค์กรที่ดีและเหมาะสม มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ การประสานเครือข่ายเพื่อกระจายภาระงานพัฒนาไปยังกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่เครือข่ายต้องการดำเนินการ ทั้งนี้ต้องอาศัยกระบวนการวางแผนที่ดี และการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย

4. **กิจกรรม** ลักษณะกิจกรรมของเครือข่ายต้องเป็นรูปธรรม เป็นประโยชน์ต่อชุมชนของสมาชิก สร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน และแผนการดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่อง

5. **การยอมรับจากชุมชน** เป็นการแสดงถึงสถานการณ์ที่เป็นที่ยอมรับของทั้งคนในชุมชนและสังคมภายนอก ซึ่งขึ้นอยู่กับความตั้งใจจริงของเครือข่ายและกลุ่มคนทำงานให้กับเครือข่ายที่เป็นที่ยอมรับ ศรัทธาของชุมชนและสังคม

อย่างไรก็ตาม แนวทางในการหาแนวร่วมเพื่อจัดตั้งเครือข่ายของกลุ่มชุมชนยังข้อจำกัดและอุปสรรคเช่น

- ขาดองค์กรประสานงานและผู้ประสานงานหลักของเครือข่าย
- อาจเกิดความซ้ำซ้อนของเครือข่ายใหม่และกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ก่อน ฉะนั้น บทบาทหน้าที่ของผู้ประสานงานของกลุ่มองค์กรเดิมกับเครือข่ายจะต้องมีความชัดเจน
- ขาดแหล่งเงินทุนเพื่อการจัดการประสานการทำงาน และการจัดกิจกรรมร่วมกันของเครือข่าย

ดังนั้น การที่กลุ่มชุมชนจะพัฒนาเป็นองค์กรเครือข่ายที่มีความเข้มแข็งนั้น การดำเนินงานของเครือข่ายต้องมีความเป็นเอกภาพ องค์กรชุมชนต่างๆ ที่เข้าร่วมเครือข่ายต้องให้ความสำคัญแก่ องค์กรเครือข่าย และยึดถือข้อตกลงในการดำเนินการร่วมกันในนามขององค์กรเครือข่าย ความร่วมมือขององค์กรเครือข่ายจะเป็นไปด้วยดีนั้น จำเป็นต้องอาศัยการติดต่อสื่อสารที่ดี มีศูนย์หรือสถานที่กลางที่ทำหน้าที่ในการติดต่อประสานงานกับกลุ่มองค์กรชุมชนต่างๆ ของเครือข่าย นอกจากนี้การดำเนินงานขององค์กรเครือข่าย ควรได้รับการหนุนช่วยจากสถาบันการศึกษาหรือองค์กรของรัฐในรูปแบบที่เหมาะสม เช่น ให้ข้อมูล จัดอบรมความรู้ จัดเวทีของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น